

Michael Rist

**Společné působení osobností v duchovním,
hospodářském a právním životě**

Podle přednášky v rámci sociálně-vědeckého kongresu „Zprávy o stavu světa“ 1972 v Basileji. Ze „Zprávy Pracovního sdružení k duchovnímu poznání stavu světa“ i. 29, Domoch 1973.

Úvod

Na kongresu věnovaném situaci ve světě jsem se v r. 1971 pokusil ukázat, jak přírodovědci a technici mohou, uvědomí-li si význam nosné a tvořivé síly vlastního myšlení a z toho vyplývajícího jednání, dospět k následujícímu názoru: Tak jako jsme díky síle svého myšlení stvořili z přírody říši techniky, mělo by být rovněž možné stvořit prostřednictvím síly vlastního myšlení - jakmile je nasměrujeme k sociální otázce - z lidské společnosti říši society (1). Mělo by být možné učinit první krok tímto směrem spolupůsobením lidí v pracovních společenstvích.

Spolupůsobení svobodných osobností

K tématu našeho kongresu o stavu světa z r. 1972 *Formování sociálního života spolupůsobením svobodných osobností* bych rád uvedl několik příkladů z každodenního života, které by nás snad mohly podnítit k odpovídajícím pozorováním.

Podle mých dosavadních zkušeností by to mohlo vést k tomu, že bychom si uvědomili, jak dnes stále více záleží na tom, aby se lidé sami aktivně zapojili do formování sociálního života a nespolehali se na to, že nějaká vnější či vnitřní moc, ať už by to byl stát, církev, ekonomické poměry či nějaký svět vyššího principu, sociální poměry uspořádá. Toto dokonalé převrácení principu vytvářejícího sociální řád klasicky formuloval Robert Kennedy, když ke svým spoluobčanům jakožto svobodným osobnostem provolal tato slova: *Neptejte se, co pro vás může udělat stát, nýbrž co můžete udělat vy pro stát, pro vaše spoluobčany.*

Jednou z nejpodstatnějších věcí, kterou dnes mů-

žeme udělat pro proměnu státu, pro společnost, tj. pro osobnosti, které ji tvoří, je uvědomit si trojčlennost sociálního organismu a naučit se rozlišovat duchovní, právní a hospodářský život. Aby pro nás tato trojčlennost nezůstala jen teorií, nýbrž abychom ji dovedli živě rozpoznávat, k tomu nám pomůže, budeme-li ji pozorovat, tak jak se dnes již namnoze - díky individuální činnosti lidí v každodenním životě, třebaže často jen útržkovitě - manifestuje. Z toho pak může také vyrůst důvěra v uchopení ducha, který tkví v základu idejí, jako život formující sílu, a v jeho aplikaci v sociálním životě.

Člověk by se mohl zprvu domnívat, že by se spolupůsobení individualit mohlo dát nejnázne pozorovat v duchovním životě. Vezměme si tedy konkrétní příklad z dnes nejrozšířenější oblasti duchovního života, z vědy. Předpokládejme, že bychom měli dobrého známého či přítele, který nám čas od času vypráví, jak se mu daří a co ve svém nitru prožívá při tom, co dělá. Tento známý se jednoho dne stane pracovníkem nějakého státního zemědělského výzkumného ústavu. Jednoho dne nám sdělí, že jeho výzkumný úkol zní *Vývoj jednoduchého zařízení na aktivní do- soušení a skladování obilí po sklizni žacími mlátičkami*. Objasní nám, jak důležitý je tento úkol, neboť nyní, při použití mlátiček, nemůže být obilí dosoušeno na poli a musí se tedy dosušit a uskladnit ve stodole právě v onom zařízení, které má on vyvinout. Dále nám popíše, jak na jedné straně studuje fyziologii obilného zrna a na druhé straně si ověřuje, jak v různých dobách různí lidé působili vnějšími prostředky na

fy

ziologii obilného zrna tak, aby sice zůstalo klíčivé, přesto však neklíčilo, a co všechno obnáší umění skladování obilí. Klasickým případem, řekne nám, je Josef, syn Jákobův, který dal v Egyptě správným vyložením faraónova snu podnět k uskladnění obilí ze sedmi tučných let pro sedm let hubených.

Nejjednodušším prostředkem, který používá vlastně již příroda, jak vyjmout obilné zrno z růstového procesu, vysvětluje známý dále, je sušení. Příroda to dělá tak, že zrno přivede do oblasti světla, vzduchu a tepla, kde zraje. Tento proces je však - umělým zásahem žací mlátičky, který je ovšem z pracovně-ekonomického hlediska geniální - předčasně přerušen. Tím lze sušení přemístit z pole, kde hrozí neustále nebezpečí deště nebo krupobití, pod střechu a tam v něm pokračovat za pomoci umělého větrání. V jiném výzkumném ústavu již vyzkoumali, kolik metrů krychlových vzduchu za hodinu je přítom potřebných na jeden krychlový metr obilí.

Když našeho přítele potkáme příště, radostně nám vypráví, jak tentokrát nejenže se něco nového o sušení obilí dočetl u jiných autorů nebo se něco dozvěděl na kongresech, ale že sám něco nového objevil, něco, co dosud nikdo nevzal v úvahu, a že má také již nyní možnost přednášet na odborném kongresu.

Po tomto kongresu se dozvíme, že přednášel o tom, že množství vzduchu potřebné pro sušení obilí není konstantní hodnotou, nýbrž hodnotou závislou na klimatických podmínkách. Hodnota, uváděná dosud v literatuře, platí přitom pro příznivé klimatické podmínky, zatímco v podmínkách nepříznivého klimatu je nutné větší množství vzduchu nebo jeho odpovídající přehřívání. Praktici z oblastí s nepříznivým

klimatem byli tímto příspěvkem nadšeni, neboť už odjakživa pracovali s větším množstvím vzduchu popř. s předeříváním.

Nyní se ho zeptáme, jak by na základě své zkušenosti popsal spolupráci osobností ve vědě. Tato otázka ho překvapí, prohlásí však, že se jí bude zabývat.

Při příštím setkání nám vypráví o výsledku svých úvah. Spolupráce ve vědě vlastně žádnou spolupráci není. Většinu lidí, od nichž získá podklady pro vlastní vědeckou práci a pro další vývoj, zná jen podle jména z literatury. Také u odborných kongresů člověk přijede a odjede, aniž by se nějak zvlášť seznamoval. Tím nejzajímavějším a nejplodnějším jsou zde diskuse, při nichž se neprojevuje vůbec. Žádné společenství, ale spíš naopak, když se zde - někdy sice emocionálně - střetávají nejrůznější názory, které však z vědeckého hlediska stojí rovnocenně vedle sebe. To však přece jen vede k tomu, že na příštím kongresu jsou přednášeny příspěvky řešící nedořešené problémy z kongresu minulého, které nejlépe slouží pokroku vědy, takže rozdíly v názorech jsou tím nejlepším iniciátorem pokroku a také nakonec vždy přece jen na nové úrovni dosaženého vzájemného poznání. Přesto všechno je člověk součástí skutečného společenství, pokud se sám v dané výzkumné oblasti něčeho dopracuje. Pro toto veliké, při pohledu zvenčí zcela neorganizované výzkumné společenství, které se prostorově rozprostírá přes celou zeměkouli a časově až do daleké minulosti, nejsou společné v první řadě stejné názory. Tím, co je vskutku spojuje, je úsilí o poznání.

Na otázku, jak se toto úsilí o poznání uskutečňuje, odpoví náš přítel takto: Na jedné straně člověk přijme všechno, čím jiní přispěli k řešení daného komplexu otázek, na straně druhé je však zcela sám při hledání chybějícího úlohu. Vlastním myšlením a neustálým pojmovým dotýkáním se dosud nevyjasněné otázky se člověk zcela ponoří do světa ideí a vnese pak do vědění něco nového, co se osvědčí jako souhlasné s oblastí vnímání, s onou nevyjasněnou otázkou. Společenství se tedy ve vědě netvoří přímo, nýbrž takřka nepřímo prostřednictvím myšlení ideí jiných lidí a ideje dosud neznámé. Myšlení samotné je vlastně to, co mají všichni vědci společné. Je také pěkné, když někdo jiný dospěje k témuž speciálnímu poznání, které je však často nebo vlastně vždy zcela jinak - zcela osobně - formulováno.

Dáte mu přečíst Filosofii svobody (2) Rudolfa Stei-nera, kterou vám vrátí s poznámkou, proč jste mu vlastně položili onu otázku o utváření společenství ve vědě, když je již přece v této knize daleko lépe zodpovězena, a bude vám předčítat z 9. kapitoly: **„Kdyby v lidské bytosti nebyl uložen nejhlubší důvod k snášenlivosti, nebylo by možno ji člověku naočkovat žádnými vnějšími vlivy! Jen proto, že lidská individua mají jednoho a téhož ducha, mohou se také vyžívat vedle sebe. Svobodný člověk žije v důvěře, že druhý svobodný člověk patří s ním k jednomu duchovému světu a že ses ním ve svých záměrech setká“**

Po delší odmlce se ještě zeptáte, zda lze ve vědec-kém světě nalézt také protiklad onoho spolupůsobení výzkumníků, které vám vylíčil. „Ano,“ odpoví okamžitě, „jistě, dokonce mnohem zřetelněji a přece zase

zahalený osobitým závojem." Ukázalo se totiž, že si náš známý svými závěry o rozdílném množství vzduchu v závislosti na klimatické oblasti udělal nepřátele. To, jak on sám říká, mu však už nevadí, neboť se chce ekonomicky i právně postavit na vlastní nohy a otevřít si vlastní poradenskou kancelář pro aktivní do- soušení a uskladnění obilí. Útěchou ovšem je, že na světě přece jen existuje spravedlnost, třebaže zase nepřímo, když si při své výzkumné práci ve své oblasti osvojil nové schopnosti.

Po několika letech vám váš přítel bude vyprávět o své odysee samostatného podnikatele. Zprvu fungovala jeho kancelář výborně, vždyť rolníci jej zvali k sobě a prosili o radu již dříve, a nyní tedy už nejen radil, ale i odpovědně plánoval. Jeho firma však nebyla nijak zvlášť racionální, neboť musel všechno dělat sám. Přitom je psaní dopisů ťukáním dvěma prsty stejně tak neracionální jako rýsování plánů za neustálého přerušování díky telefoním hovorům a návštěvám zájemců. Spojil se tedy se sekretářkou a kresli- čem, neboť pochopil, že v dobře fungujícím hospodářském podniku musí mít každý klid, aby mohl nerušeně a soustředěně uplatnit své schopnosti. Jinak nemůže firma vzkvétat. Jak se však ukázalo, měla tato specializace i svůj rub. Celý týden musel cestovat čím dál rychlejšími auty a vůbec nejracionálnější by bylo, kdyby se domů nevracel ani o víkendu.

A tak si tedy položil otázku, jestli člověk žije, aby pracoval, anebo pracuje, aby žil. Na základě odpovědi na tuto otázku přešel k tomu, že už nevysvětluje jako doposud nejrůznějším řemeslníkům na nejrůznějších místech, jak mají podle plánů zhotovit dosou- šecí

zařízení a skladovací kontejnery, nýbrž sám se ve vlastním podniku ujal výroby normovaných kontejnerů. Teď už necirkuluje on v prostoru a čase, nýbrž jeho kontejnery, jeho zboží.

Protože však počítal s tím, že se zase jednou setkáme, tak si po vzoru původní otázky o spolupráci individualit v duchovním životě položil otázku, jaké je toto spolupůsobení v životě hospodářském. Na základě vlastního pozorování dospěl k následujícímu výsledku: V duchovním životě přispívá jednotlivec svým poznáním, ke kterému dospěl svým vlastním myšlením, k celkovému obrazu vědy. V hospodářském životě to nejsou individuální poznatky, nýbrž individuální schopnosti, které se však v prostoru a čase nekonzentrují do nekonečně rozpínatelného obrazu vědy, nýbrž do zcela konkrétního díla či služby. Tyto produkty individuálních schopností pak ovšem putují po celé zeměkouli k zákazníkům, kterým slouží.

Zeptáme se našeho přítele, zda toto spolupůsobení individuálních schopností na nějakém díle, službě či zboží a uspokojování potřeb zákazníků probíhá vždy hladce. Náš přítel otázku prohlédne a řekne, že spolupůsobení osobností v právním životě bychom mohli - pokud bychom setrvali u stejné metody - projednat teprve tehdy, jestliže bychom zodpověděli otázku protikladu již popsaného spolupůsobení v hospodářském životě, což on hned udělá. V hospodářském životě lze vysledovat dva proudy, totiž proud zboží a služeb tekoucí jedním směrem a v opačném směru tekoucí proud peněz. Lze proto také vypořádat, že v hospodářském životě vládou dvě tendence. Jedna

spočívá v tom, nechat do zboží či služby optimálním způsobem vplynout schopností vlastní i schopností spolupracovníků. Ta druhá zase v tom, nechat maximálním způsobem plynout proud peněz do vlastní pokladny. Obojí se však musí dít správným a rozumným způsobem, ve správné vzájemné relaci. Kdo přijme více peněz, než kolik vyrobí sociálního produktu, ten vlastně podvádí národohospodářský proces a nevyhnutelná oprava musí pak následovat každoročním vyrovnávacím zdražováním. Ve zdražování se stává disharmonie mezi těmito dvěma oprávněnými tendencemi hospodářského života zjevnou.

Věnujme se však otázce spolupůsobení osobností v právním životě. Právní život můžeme zajisté posuzovat jako samostatný článek sociálního organismu, náš pohled však spočine nejprve na soudech, které napravují prohřešky proti právu. Živoucí právní život můžeme lépe pozorovat v životě duchovním nebo hospodářském. V hospodářském životě totiž z právního hlediska všechno spočívá na dohodách rovnoprávných partnerů. Jsou-li takto vznikající smlouvy písemně fixovány, pak jsou rovněž plně pojaty do vědomí. Smlouva mezi výrobcem a spotřebitelem se však může uskutečnit také přímou platbou.

Trojčlenný sociální organismus

Tím jsme se pokusili proniknout k podstatě principů spolupůsobení osobností v duchovním, hospodářském a právním životě: V duchovním životě vychází spolupůsobení lidí z vlastních poznatků, které podporují, podněcují a doplňují poznatky ostatních lidí. V hospodářském životě spočívá spolupůsobení individualit

ve sjednocení osobních schopností ve vytvářeném díle či službě. V právním životě spočívá spolupůsobení osobností ve vzájemných dohodách.

Nyní však musíme učinit ještě další krok, neboť doposud jsme tyto tři články jen rozumově analyzovali a máme proto teď před sebou trojici, sestávající z duchovního, právního a hospodářského života. Nyní je třeba, abychom tuto trojici opět synteticky pochopili v jejím rozumném pohybu a vzájemném prolínání, v její dynamice, nikoli v jejím chaotickém pro- mísení. Už jsme viděli, že hospodářský život vlastně nemůže existovat, nepůsobí-li v něm zároveň život právní, tzn. nemohou-li být trvale uzavírány dohody. Jak by však mohly být uzavírány svobodné dohody, kdyby neexistoval život duchovní? Teprve díky vlastnímu poznání může být zřejmé, co je správné a na čem je tedy třeba - podle zásad zdravého rozumu - se dohodnout.

Ale ani duchovní život nemůže existovat bez života hospodářského, neboť odkud by jinak měly přicházet prostředky, které slouží k pokrytí potřeb těch lidí, jež vynakládají svůj čas na to, aby svým myšlením pozvedli do vědomí nové poznatky a dali je poté k dispozici jak právnímu tak i hospodářskému životu? Tím již také vidíme, že právní život není schopen existence bez života duchovního stejně jako bez života hospodářského, neboť konec konců je s výrobkem zaplacen i čas, který byl vynaložen na uzavření kupní a dodavatelské smlouvy.

Dokážeme-li sledovat tuto vnitřní dynamiku trojčlenného sociálního organismu, pak je nutná ještě sociální fantazie, aby mohly být vytvořeny nové for-

my duchovního, hospodářského a právního života a ty pak s odpovídající sociální technikou vyzkoušeny a uskutečněny. K tomu několik malých příkladů.

Otázka financování duchovního života by mohla být podnětem k vytvoření vlastního kulturního fondu, který by sloužil buď k tomu, abychom se my sami mohli dále vzdělávat, anebo ve spolupráci s jinými lidmi v podobě podpůrných spolků či nadací k financování výzkumných projektů např. v oblasti biologic-ko-dynamického zemědělství nebo užité sociální ekonomie. Zrovna tak by jim mohly být podporovány koncerty, divadlo nebo školství. To však ještě není všechno. Možná řeknete, že prostředky, které stát odejme v podobě daní, by měly být rozděleny ještě rozumněji. Z toho může vzejít návrh, aby jisté projekty nebyly povolovány jen rozhodnutím většiny při referendu, nýbrž aby každý mohl svými daněmi financovat to, co považuje za účelné a nutné. Závěr by pak mohl být takový, že sice stát určí, kolik daní musí každý jednotlivě platit (právní funkce), daňový poplatník však sám rozhodne, které instituci chce dát své daňové odvody k dispozici. To by mohlo vést k blahodárnému osvobození a také ke zvýšení produktivity našeho duchovního života, přičemž by mnozí lidé objevili svůj zájem a svou odpovědnost vůči kultuře a dobrovolně by ještě více dělali pro její rozvoj, než jak jim to je předepisováno úřady. Takový duchovní život by pak také nebyl držen v dnešní jednostrannosti, kdy musí sloužit materiální produkci zboží včetně produkce nekvalitního konzumního zboží minimální trvanlivosti, ale považoval by rozvoj právního života i duchovního života samotného za

zrovna tak důležitý. To je ostatně již dnes pociťováno jako naléhavý úkol, když je budován vzdělávací systém (právo na vzdělání).

Avšak i samotné ekonomické podniky by mohly přistoupit k vytváření podobných kulturních fondů, místo aby stupňovaly svou vlastní produkci nad úroveň potřeby a tím přispívaly k výrobě konzumního zboží minimální trvanlivosti, jakož i k s tím spojenému znehodnocování pracovní doby a surovin. Pokud dnes ekonomika uznává, že existují hranice materiálního růstu (3), pak by se nemělo zůstat stát u této skutečnosti a dojít jen k tomu závěru, že je třeba limitovat světovou populaci, ale na základě plodného duchovního života by se mělo uplatnit poznání, že cílem lidského vývoje nakonec není materiální blahobyť, ale vytváření nepomíjivých schopností v oblasti pozemské svobody.

Neustále se prohlubující pochopení trojčlennosti sociálního organizmu, porozumění jeho vzájemnému dynamickému prostupování a jeho praktikování nesené sociální fantazií a technikou nás pak povede k umění všech umění, totiž ke spolupráci svobodných osobností. Ta se stane michaelským křesťanstvím, individualizací ducha v člověku a inkarnací ducha v lidské společnosti skrze svobodné osobnosti, čímž toto umění zavládne ve sféře pozemské i sféře kosmické.

Michael Rist

Literatura:

(1) Rist, M.:

Jak se člověk stane sociální bytostí? Zprávy pracovní skupiny k duchovnímu poznání stavu světa č. 22, březen 1972.

(2) Steiner, R.:

Filosofie svobody. Michael, sv. Kopeček, 1999

(3) Meadows, D.:

Die Grenzen des Wachstums.
Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart
1972